Lietuvių įnašas į Europos kultūrą

Lietuvių tautos pradžia

Dabartinėje Lietuvoje lietuviai gyvena nuo neatmenamų laikų. Spėjamai, mūsų bočiai joje atsirado prieš 4.000 metų.[1] Nėr abejonės, kad jie atvyko dabartinėn Lietuvon iš savo protėvynės, ir atvyko judresnieji jaunimas. Su tuo laikotarpiu sutampa pasirodymas pirmųjų kultūrinių gintaro išdirbinių pietų Europoje.[2] Bene Baltijos gintaras bus paviliojęs lietuvių giminės dalį vykti į drėgną šaltą šalį, kas gali žinoti?[3] Bet graikų Mikėnai gintaro išdirbinių negailėjo įdėti į brangų mirusių karstus.

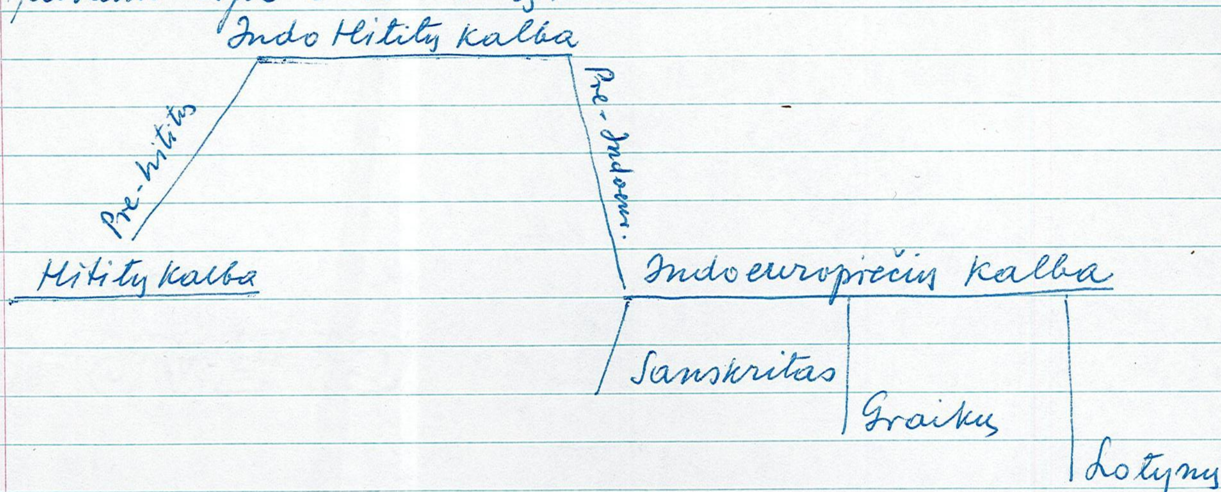
Besiekdami į lietuvių tautos pradžią, turime tam tikrą laikorodį, — šv. Rašte ir seniausiuose Babilono dantarašžių minimą didįjį tvaną.[4] Mokslininkų spėjimu, jis buvęs apie 3.800 metų pr. Kristaus ir neankščiau 4.200 metų.[5] Prieš didįjį tvaną lietuvių nebuvo. Trijų Noės sūnų ~~ir jų~~ vaikų šeimos daugėjo, plėtėsi. Jafeto giminė tuoj išsišakojo. Iš pirmųjų septynių Jafeto sūnų, kilo naujos tautos. Jie pradžioje visi gyveno mišrai. Vėliau ėmė skirstytis, susidarius naujoms jaunų tautų kalboms. Tada, atrodo, gimė ir lietuvių kalba.

Lietuvių kalbos vieta

Noės sūnus Jafetas kalbėjo su savo sūnumis viena kalba. Bet jo vaikaičiai paplito Azijoje, Afrikoje ir tuomet tuščioje Europoje. Gomeras yra laikomas Kimrų arba Keltų protėviu. Magogas — skitų tėvas; Madajis — medų ir persų tėvas; Javanas — Jonijiečių ir visų Ellenų tėvas; Tubalis ir Mosokhas — protėviai tautų, gyvenusių tarp Juodosios ir Kaspijos jūrų; Tiras — gal Trakų tėvas; Askenezas — askeniečiai Frigijoje ir gal vokiečiai; Riphatas — apie jo palikuonis nėra nieko tikra. Togorma — armėnų protėvis; Eliša — Elidos ir apylinkės kraštų gyventojų tėvas. Tarsis — taip yra vadinamas vienas Ispanijos kraštas; Ketimas — Kipro salos gyventojų tėvas; Dodanimas, arba Rodanimas bene bus Rodo salos gyventojų protėvis.[6] Kuris Jafeto sūnus ar vaikaitis sukūrė lietuvių kalbą, nėra žinoma. Bet ji, išlikusi viena tarpe visų buvusių senovės kalbų, yra raktas kitoms ind.-eur. kalboms pažinti.[7]

Prof. Edgar H. Sturtevant, didis senovės kalbų žinovas ir ypač vadinamos hititų kalbos mokytojas ir, atrodo, dalinai kūrėjas,[8]

indoeuropiečių prokalbe laiko Indo-Hititų kalbą. Jis šiaip. pavaizduoja savo mintį: 9)

Lietuvių kalba, būdama seniausia ide. kalba, giminiuojasi su hititų kalba ir gali būti raktas tai mįslingai kalbai pažinti. Lotynų kalboje pasitaikantieji apie porą šimtų lietuviškų žodžių rodo, kad lietuvių buvo artimai gyventa su tais žmonėmis, kurie V ar IV š. prieš kr. pradėjo kurti lotynų kalbą, kad į juos daryta stambios įtakos. 10) Lotynų kalbos įrašai, kiš šiol surastieji, siekia IV š. prieš kr. 11)

Gyvenamoji vieta

Po didžiojo tvano Noe gyveno Armenijos kalnuose. Jo vaikai išsisklaidė plačiai po tuščią žemę. Kur gyveno pirmieji lietuviai? Atrodo, kad bene bus gyvenę dabartinio Irako šiaurėje. Tą prielaidą siūlo daryti etruskų, kurie yra giminingi lietuviams, vardas: jie save vadino Rasenai (rašnes), 12) gal dėl to, kad jų prabočiai buvo atvykę į Italiją iš M. Azijos, 13) kaip teigia Enc. Britannica, o ten buvo didelis miestas Resena, tarp Ninivės (Kujundžik) ir Kalės (Kelakh), Asirijos šiaurėje, pastatytas Nemrodo, pirmame šimtmetį po tvano. 14)

Kuriuo laiku reseniėčiai - raseniečiai atvyko Europon, nėra žinių. Bet jų ~~giminės~~ ar tų pačių rasenų dalis (mokslininkų vadinamieji hititai, iš Europos yra atvykę į Maž. Aziją, užėmę ją visą ir Palestiną. Hititų imperijos sostinė buvo miestas Hatti (Boghazköy). Hititų valdoma Sirija su sostine Carchemish arba egiptiečių vadinamas Karkis, o Babiloniečių - Karkamis, kitaip Kargamish, buvo žinoma apie 2.000 m. prieš Kr. 15) Ketvirtas Akadų dinastijos karalius Naram-Sin (apie 2200 m. pr. Kr.) kovojo prieš 17 karalių koaliciją. Jų tarpe buvo hititų karalius Pamba. 16)

Oxfordo Prof O. R. Gurney, pasinaudojęs prof. Goetze paskelbtais daviniais ir Dr. Sidney Smith (1940) bei M. B. Rowton (1946) chronologijos

studijomis, duoda hititų valdovų vardus ir apytikrę datą, kada jie valdė. Kol kas neaiškus pasilieka pirmasis karalius Pitkhanas ir jo sūnus Anittas. Toliau jis duoda valdovų vardus:

Senoji Karalystė

Tudhaliyas I	1740 - 1710	?
Pu-sarrumas	1710 - 1680	sūnus
Labarnas I	1680 - 1650	sūnus
Labarnas II = Hattusilis I	1650 - 1620	sūnus
Mursilis I	1620 - 1590	įsūnytas
Hantilis I	1590 - 1560	žentas
Zidantas I	1560 - 1550	žentas
Ammunas	1550 - 1530	sūnus
Huzziyas I	1530 - 1525	?
Telipinus	1525 - 1500	(švogeris) svainis
Alluwamnas	1500 - 1490	sūnus (?)
Hantilis II (?)	1490 - 1480	?
Zidantas II (?)	1480 - 1470	?
Huzziyas II (?)	1470 - 1460	?

Imperija

Tudhaliyas II	1460 - 1440	?
Arnuwandas I	1440 - 1420	sūnus
Hattusilis II	1420 - 1400	brolis
Tudhaliyas III	1400 - 1385	sūnus
Arnuwandas II	1385 - 1375	sūnus
Suppiluliumas	1375 - 1335	brolis
Arnuwandas III	1335 - 1334	sūnus
Mursilis II	1334 - 1306	brolis
Muwatallis	1306 - 1282	sūnus
Urhi-Teshub	1282 - 1275	sūnus
Hattusilis III	1275 - 1250	dėdė
Tudhaliyas IV	1250 - 1220	sūnus
Arnuwandas IV	1220 - 1190	sūnus
Suppiluliumas II (?)	— —	brolis (?) 17)

Šv. Raštas mini hititus, kaip Heto vaikus. Jie valdė Kanaano žemę. Abraomas, mirus jo žmonai Sarai 127 metų amžiaus, Ebrone, perka iš Heto vaikų, iš Seoro sūnaus Ephrono, žemės plotą kapinėms už 400 sidabrinių siklių. 18) Jis gi buvo gimęs, anot Sir Charles Marston, 2160 m. prieš Kr., o Kanaanan atėjo 2085 m. pr. Kr. 19)

Mošės pasiųstieji žvalgai į Kanaano žemę, po 40 dienų grįžę, kalbėjo Mošei: „Buvome nuėję į žemę, į kurią mus siuntei; ji tikrai paplūdus pienu ir medum, kaip galima pažinti iš šitų vaisių; bet turi stipriausius gyventojus ir didelius apmūrijitus miestus. Tenai matėme Enako palikuonis. Amalekas gyvena pietuose, Hetiečiai ir Jebusiečiai ir Amorrečiai kalnuose, Kananiečiai gi gyvena prie jūros ir Jordano slėnyje" ~~Pradž~~ Šk. 13, 28-30.
Taigi, Mošės laikais (1500-1400) hetiečiai - hititai gyveno Palestinoje. Hititai, kurie savo kalba yra giminingi rasenięčiams ir lietuviams,[20] nustojo politinės nepriklausomybės 717 m. pr. Kr.[21]

Rasenai - etruskai

Etruskų kalba paslieka iki šiol mįslė mokslo vyrams. Paskutinis, kurs pasiskelbė, kad iššifravęs tą kalbą, yra prof. Licinio Glori, romietis. Londono „The Times" 1957 m. lapkričio 19 d. pašventė tą progą 11 colių ilgio straipsnį: „Deciphering of Etruscan". Jei jo metodas pasirodys priimtinas, rašo laikraštis, tai bus pirmasis, kurs atidengs nuo Renesanso laikų varginančią mokslininkus paslaptį. Apie 10.000 įrašų yra išlikę bronzoje, akmenyse, o vienas raštas audekle, kuriuo buvo suvyniota Egipte mumija ir pargabenta į Zagrebo muziejų vieno kroato, bet etruskų kalba paslieko iki šiol nesuprasta, neiššifruota.

Visos enciklopedijos garbina etruskus, nes jie davė Romos kulturai pagrindus: alfabetą,[22] tikėjimo apeigas, teisyną, meno kūrinius, naują architektūrą, politinę santvarką, didelius turtus. Jų auksiniais meno dirbiniais pasidabinę yra gausiai visi žymesnieji pasaulio muziejai.[23]

Etruskų vertė Europos civilizacijai yra milžiniška. Jų politinė galybė iki VI-jo š. pr. Kr. buvo didelė. Jie valdė Romą. Bet 283 m. pr. Kr. nugalėjo juos Fabius, ir etruskai prisijungė 280 metais prie naujų Romos valdovų, nustodami savo politinės nepriklausomybės. Jie padeda išsivystyti kuriamai lotynų kalbai, savąją pamiršta, tapę Romos tarnai.[24]

Ilgą laiką mokslo vyrams buvo mįslė, kodėl jaunoje, palyginus, lotynų kalboje yra daug lietuviškų žodžių. Jų priskaičiau 255.* Jų dalis yra ide. kilmės, turi bendrą reikšmę su kitomis ide. kalbomis; dalis yra grynai lietuviškos kilmės. Tai rodo lietuvių kalbos įtaką į besikuriančią lotynų kalbą. Nieku būdu negalėjo lotynų kalba skolinti lietuvių kalbą: tėvas nesiskolina žodžių iš negimusio sūnaus.

*Priedas 7-ni lapai žodžių

Etruskų įrašai

Savaime piršosi prielaida, kad galingi, turtingi, mokyti rasenai - etruskai, kurie savo kalba buvo padarę didelės įtakos lotynų kalbai, turėjo kalbėti lietuviams panašia kalba. Pasiryžau patikslinti prielaidą. Susipažinau su rasenų raidynu ir jo atmainomis.[x] Susijieškojau jų įrašų.

L'Illustrazione Vaticana, žurnalas, 1934m. nr. 5, p. 201-205 turėjo keletą etruskų įrašų. Jų tarpe (p. 205) buvo Kerės taurė[x] su įrašu.[25] Taurė (be kojos) yra Vatikano - etruskų muziejuje. 1951m. patikslinau įrašą. Jis yra padarytas nuliūdusio sūnaus, kad paminėjus žuvusią motiną raiste nuo Ramlio rankos.

1) MINI KETU MAMI MATUMA RAMLIS IAI THI AURE NA IETHE E RAISTE EPA NUN MINETHVNAS TAVHELEQU

Dabartine mūsų kalba bus:

minėti ketinu motiną Matumą. Ramlis ėjo ten aure su jietimi ir raiste ypą (kirto) Nūn minėtojas tave (pasi)lieku.

1938m. No. 1, p. 15 L'Illustrazione Vaticana" turi didelio, gražiai išdabinto molinio indo - puodo vaizdą, su etruskų įrašu:

2) MIRASIITHASKAPISINAIA, Jis man sako, jog

Mirasitas kapuosna nuėjo.

Aplankiau "Il Museo Nazionale di Villa Giulia in Roma". Antrame jo aukšte spintoje XI nr. 3733 yra plokščias akmuo su raudonų dažų etruskų įrašu:

3) CAVIRI: EVELI TILEA. Man atrodo, jis reiškia: Ką viri? Jėvelė tylėjo.

Yra žinoma auksinė sagą - Praenestes ~~fibula~~ su įrašu, kaip teigia D. Diringer, iš VII š. pr. Kr.[26] Ji yra priskiriama lotynų kalbos paminklui. Man atrodo, tas įrašas bus iš daug vėlesnio laikotarpio, nes randame raidę O, o to garso nežinojo VII š. pr. Kr. etruskai.

Įrašas eina iš dešinės į kairę. Įprastomis raidėmis ir būdu jis atrodo šiaip:

4) MANIOS. MEDFHE. FHIAKED. NUSNASIOI

Iš paskutinio žodžio nusnasioi, iš sn darydami m, kiti skaito numasioi ir aiškina: „Manius me fecit Numerio[#] - Manius mane padarė Numerijui." Teisingiau, atrodo, bus aiškinti žodį „nusnasioi" žodžiu nešioti, nunešioti. O pirmieji trys žodžiai reiškė savininkės, ar savininko vardą ir kilmę, kuris tą sagą nešiojo.[27]

Vetulonijos akmeninis antkapis, padarytas Panalui Mininului atminti, turi aiškius bent du lietuviškus žodžius: „skestus nutap" - nuskendo.[28]

[x] Žr priedą 24.

Yra garsi skaistvarinė „Kalbėtojo" statula, surasta 1566 m. ir dabar esanti Archeologiniam Florencijos Muziejuje, su įrašu togoje-apsiauste:[29]

5) AULESI METELIS VE VUZIAL CLENSI
KEN FLERES TEKE ZANSL TENINE
TUOI NES PSIZFLIKS

Aulesis Metelis ve važiavo klensikėn. Ašaros tekėjo be palovos. Tuoj neš; psiche-(vėtė) liks.

Vetulonijos taurė su etruskų įrašu yra Firenzos muziejuje.[30]

6) NAKEME URU IOA LOILE NIOALIV
EME MESNA MERTANSI NAMULU =

Į kiemą (dvarą) Uru įjojo (sėjo) Loile Nioaliv (pa)ėmė, (s)mesią (=gal jis pats) mirusių namelin.

Paminklinis akmuo „Novilara di Pesaro" yra Romoje proistor. muziejuje; turi 6 eilučių įrašą. Pesaro yra vidurinėje Italijoje prie Adriatiko jūros ant upės Foglia krantų. Įrašas, sakoma, ne etruskų kalba padarytas; kiti abejoja įrašo autentiškumu.[33] Kiek jį teisingai supratau ir kur paklydau, tesprendžia daugiau nusimanąs skaitytojas. Štai tekstas:[31]

7)
1 MIMNIS ERUT GAARES TACHES ROTNEN UFLIN PARTENUS
2 POLEM ISAIRON TEGSUT IRATNESI KRUF(IS) TENAG
3 TRUTIPSEM ROTNEM LUTUIS THALU ISPERION FULTES
4 ROTNEN TEU AITEN TASUR SOTER MERPON KALATNENIS
5 FILATOS PATERNAR NUIS BALESTENAG ANCH SETNUT
6 LAKUT TRETENTELETAUNEM POLEM TISU SOTRIS EUS

Išaiškinimas.

Perrašinėtojas nebuvo atsargus. To antkapio foto atvaizdas parodo tekste kai kurių skirtumų.[32] Virš teksto yra penkių stipinų ratas. To rato dešinėje dvigubu įdubimu kryžius, o jo -rato kairėje pusantro trikampio su 5 ar 6 neaiškiais ženklais. Tekste yra „pataisytų" ženklų, tarp raidžių įdedamas atskirimo ženklas - taškas. Be to, žodžiai „tenag" pagal foto žymes gali būti išskaitytas „tentik". Paskutinėje paskutiniai du žodžiai tikrumoje yra SOTRIPI ŠUS.

Kai kurių žodžių reikšmė: Rotnem, gali reikšti ratų, vežimų, važos, kuopos vadų. Uflin, vardas. Jis bene bus padarytas iš Ufens, Oufens; mažas upelis, kuris teka pro Tarracina; dabar jis yra vadinamas Ufeâte. Isairon, bene bus Piceno upė, Isaurus, dabar vadinama Foglia

7

Tegšut = Tegsutis arba Teges, etruskų dievaitis, Jupiterio anūkas. Krufs, kruvis gali reikšti kraują ir krūvą. Trutipsem foto nuotraukoje yra vien trutisem; žinant, kad pas etruskus t ir d ėjo per vieną, čia gali reikšti drūtysim. Isperion, gali reikšti: išpera, išperti, išmušti; gali būti ir vardas. Fultes, foto atvaizde vultepi, tai bene Apulijos kalnas, dabar vadinamas Vulture. Filatos, foto atvaizde matyti filaiopi

Man atrodo, tas įrašas reiškia štai ką:

1 Minima yra karės tokios ratų (raitos)(vado) Ufline. Per tenais (iš ten)
2 puolėm Isairon. (Dievaitis) Tegsutis ir atnešė kraują (krūvą) tenai.
3 Drūtysim Rotną (raitos vadą) liūtyse toli Isperion pultis
4 ratais jau eitą (pėstininkus) tąso Soter Merpon Kalatnenis,
5 sūnus Patenaro. Nueis balaite in augštumą
6 Lekia, trinktelėjome, puolėm tiesiai (tąsom), sutrypėm jinos.

Be šių minimų septynių įrašų aiškinimo esu spaudoje paskelbęs ir keletą kitų. Jie visi prikišamai parodo rasenų-etruskų kalbos giminystę lietuvių kalbai, kuri prieš 2 500 metų, aišku, daug turėjo skirtis nuo mūsų dienų literatūrinės kalbos. Tik kalbininkai žinovai gali mums nurodyti kai kurių nesuprantamų žodžių reikšmę.

Lotynų kalbos kilmė

Kaip ir iš kur atsirado Tibro upės pakrantėse lotynų kalba, — mokslininkai negali nurodyti. Roma buvo įkurta 753 m. pr. Kr. Bet ją įkūrė, atrodo, rasenai-etruskai. Seniausi lotynų kalbos įrašai nesiekia šeštojo šimtmečio prieš Kr. Romos gyventojai kalbėjo senovės Latium kalba, kuri yra vadinama yra prisca latinitas, senovės lotynų kalba. Trečiame šimtmetį pr. Kr. Ennius ir kiti graikų mokyklą baigusieji rašytojai išdabino lotynų kalbą graikų kalbos pažmenomis. Tam žygiui pritarė Romos turtuoliai, aristokratai. Jiems dainavo dainiai, rašė knygas istorikai etc. Aristokratams globojant, išsivystė klasinė lotynų kalba, kokią randame pas Cezarį ir Ciceroną.

Liaudis kalbėjo savo įprasta senovės kalba. Greta buvo dvi kalbos: sermo urbanus aristokratų, ir sermo vulgaris liaudis, minios kalba. Greitai susidarė tarp jų praraja. Gyvenimas privertė sudaryti tarpinę lotynų kalbą, kurią suprastų ir liaudis ir aristokratai, rašytojai. Taip susidarė sermo cotidianus, iš anų dviejų mišinys.

Bet klasinė lotynų kalba neilgai išsilaikė savo augštumoje. Aristokratai baisiai nukentėjo namų civilinės karuose, daug jų žuvo, iš daugelio buvo atimti turtai. Jų vietoje naujai iškilusios

šeimos iš liaudies tarpo, nebuvo pratusios į literatūrinės kalbos puošmenas. Klasikinis laikotarpis tęsėsi apie 100 metų (90 BC. – 14 AA)
Su imperatoriaus Augusto mirtimi (14 m. po kr.) prasideda lotynų kalbos sidabrinis laikotarpis; jis baigiasi su imp. Trajano viešpatavimu (98-117 m. po Kr.). Tuo laikotarpiu vis daugiau liaudies kalbos žodžių pasireiškia raštuos ir šnekoje. Ir šiuo laikotarpiu susidarė <u>bažnytinė lotynų kalba</u>, kuri, beabejo, taikėsi prie gyvų žmonių kalbos, o ne prie mirusios klasikinės kalbos. 33)
Tai dalinai paaiškina rasenų-etruskų kalbos įtaką į besikuriančią lotynų kalbą.

<u>Išvados.</u>

Kol kas neturime duomenų, ar prieš 2000 metų lietuvių kalba buvo ta pati kaip rasenų-etruskų kalba, ar skirtinga. Bet rasenų padaryti nenykstančioj medžiagoje įrašai prieš 2600-2400 metų, bent dalinai, galima suprasti lietuviui po 2600 metų.

Juos pažinti, suprasti, jų praeitį surasti, manau, būtų labai svarbus, dėkingas ir garbingas darbas. Rasenai, lietuvių tautos dalis, padėjo pagrindus galingai Europos kultūrai.

Kun. Dr K.A. Matulaitis MIC
1958-I.23 d.

1.

Pradas prie 24 pastabos

	Lotyniškai	Lietuviškai	Angliškai	Pastabos
1	Abscindo, i, ere	apskinti	to tear off, to separate	
2	acies, i	akies lėlutė; smaigalys	the pupil of the eye, a sharp point	
3	aethra, ae, f	giedra, kaitra	pure air, clear	
4	ager, gri	ažia, ėžia, ios	surface, territory	Sans. agras
5	alveus, i, m	avilys, io	a beehive	
6	ambo, bae	abu, abi, abudu	both	
7	anguis, is	angis, ies	a serpent, a snake	
8	angustus, a, um	angštas, a	narrow, close, small	
9	antea	antai	before, earlier	
10	apertus, a, um	atvertas, a	opened	
11	aratrum, i, n	arklas	a plough	
12	ardeo, rsi, rsum	(ardyti) degti, sunaikinti	to take fire, glow	
13	aro, avi, atum	arti	to plough, to till	
14	artus, a, um	artus, i	close, narrow, brief.	
15	arvus, a, um	ariamas, a	arable	
16	arva, ae, f	(d)irva, os	arable field	
17	adsto, stiti, 1	atstu stovėti	to stand at, near	
18	ater, tra, rum	aitrus, i	black, dark, sad, virulent	αἶθα
19	augeo, auxi, auctum, 2	augu, gti	to increase, enlarge	got. auka
20	aura, ae	oras, o	the air	
21	auris, is f	ausis, ies	the ear	
22	aurora, ae	aušra, os	the dawn	
23	avis, is	avis-ies (lot. ovis)	a bird	
24	axis, is m	ašis, ies	wheel	Sans. akshas
25	balatus, us, m.	bliauti - bliovimas	the bleating of sheep	
26	barba, ae	barzda, os	the beard	
27	bigae, ārum	bėgūnai (arkliai)	a pair of horses	
28	bos, vis	bulius, io	an ox, a bull, a cow	
29	caballa, ae f	kumelė	a mare	
30	calidus, caldus, a, um	šiltas = šaltas	warm	gotų kalds
31	camelus, i. (m & f)	kumelys, kupranugaris	a camel	
32	calx, calcis	kulnis, ies	the heel	
33	camera, ae	kamara - kamaraitė	a chamber	
34	caminus, i. m	kaminas	a chimney	
35	campus, i. m	(žemės) kampas savo žemės turėti	a field	
36	canis, canes	šuo, šunes	a dog	
37	canthus, i, m	kanta, ratlankis, stanga	iron ring around a carridge wheel	

38	carbasus, i f	būrė, karbuolė	a sail, fine linen	καρπασος
39	carpo, psi, ptum, 3	karpyti, karpau	to pick, plunk off	
40	cautis, is f	kautė, ės, muštis, kautis	a rough, pointed rock	
41	centum, i	šimtas	a hundred	
42	certamen, inis	kirtimas, mūšis	a struggle, strife	
43	certo, avi, um, 1	kertu, kirsti	to struggle, to strife	
44	clangor, oris	klaga, klegesys	a sound, a noise	
45	collis, is	kalnas, kalnai	a chain of mountains	
46	collum, i, n	kaklas, sprandas	a neck	
47	conjugo, avi, 1.	sujungiu, ti	to join together	
48	consisto, 3	sustoti	to stand, make a stop	
49	conversio, onis f	atvertimas, o	turning round	
50	cor, cordis	širdis, ies	a heart	
51	crassus, a, um	kresnas, storas, riebus	solid, thick, fat, heavy	
52	cruor, ris, m	kraujas	blood	
53	cumulus, i, m	kamuolys, kapčius	a heap, a pile	
54	cur?	kodėl? - kur?	why	
55	cymba (cumba) ae	kimba, laivo priekaba	a boat, skiff	
56	dato, avi (do)	duoti, davinėti	to give away	
57	dator, oris, m	davėjas	a giver	
58	datus, ~~a, um~~ us	duotas, dovana	a giving	
59	dea, ae, diva, ae	deiva, dievaitė, dyvina	a goddess	
60	decem	dešimt	ten	
61	Deus, i	Dievas	God	
62	dens, dentis	dantys, ies	tooth	Sans. dantas, gotų tunthus
63	dentatus, a, um	dantuotas, a	having teeth	
64	desum, fue, esse	nėsu	be absent	
65	detraho, xi, ctum, 3	nutraukiu, ti	take off, take down	
66	dextra, ae f	dešinė	the right hand	
67	dies, ēi	diena, os	a day	
68	dirus, a, um (atrox, ferox)	škyrus, žiaurus, i	ominous, boding	
69	disjunctus, a, um	išjungtas, a	separated, remote	
70	divalis, e	dievalis, dieviškas	divine	
71	divinus, a, um	dyvinas, dieviškas	divine	
72	domus, us, f.	namas	a house, home	Sansc. damas
73	do, dedi, datum, dare	duoti, duodu	to give	
74	duo, ae, o	du, dvi	two	
75	edax, cis	ėdikas, rijūnas	voracious, gluttonous	Sans. adakas
76	edo, edi, esum 3	edu, ėsti	to eat	Gotų itan
77	edulia, ēdulica, edulis, e	ėstinas, ėdulis	eatable	

78	egenus, i, m	elgeta, os	a poor man
79	egestas, tis	elgētystė	indigense, poverty
80	elīdo, si, sum, 3	išlendu, išlysti	to knock, dash out
81	emo, emi, tum, 3 = accipere	imu, imti, pirkti	to buy, purchase
82	eveho, xi, ctum, 3	išvežu, išvežti	to carry out
83	everto, ti, sum, 3	išverčiu, išversti	turn upside down
84	eversio, nis, f	išvarta, išvertimas	an overthrowing
85	excerpo, psi, ptum, 3	iškerpu, iškirpti	to pick, take out
86	excerptum, i, n	iškarpa, ištrauka	extract, selection
87	exedo, ēdi, esum, 3	išėdu, išėsti	to eat up
88	eximo, emi, emptum, 3	išimu, išimti	to take out
89	exsequor, cutus, 3	išseku, paseku	to follow, to go after
90	ganea, ae; ganeum, i	genėti, gaminti valgį, užeiga	a eating house
91	geminus, a, um	giminė (dvynai)	twin-born
92	gener, eri	žentas	a son-in-law
93	gens, gentis f	gentis, ies	a race, a clan
94	glando, inis f.	gilė; gliaudyti (riešutus)	an acorn
95	globus, i, m	glēbys, ritulys	a round body, a ball
96	gurges, ītis, m	gurga, gurgeltis (vandens)	whirlpool, gulf
97	habena, ae f	žabenos, žaboti arklius	a strap, a rein
98	hiatus, us, m.	žiotis, žiojimas	an opening, aperture
99	hiems, ĕmis f	žiema, os	the winter
100	hodie	šiandie	to day
101	homo, inis	žmogus	man, a human being
102	humus, i, f	žemė, ės	the earth, the soil
103	jam	jau	now, just now
104	ictus, us, m.	ypas, o	a blow, stroke, stab
105	ignis, is m	ugnis, ies	fire
106	immergo, si, sum, 3	inmerkiu, įmerkti	to dip, sink, immerse
107	insero, sevi, situm, 3	įžeriu, įsėju	to sow, to ingraft
108	insido, sēdi, sessum, 3	įsėdu, įsėsti	to sit down
109	insula, ae	(in)+sala, os	an island
110	inveho, vexi, tum, 3	invežu, įvežti	to carry, bring into
111	is, ea, it	jis, ji	he, she, it
112	jocus, i	juokas, o	a jest, joke
113	jugum, i	jungas, o	a yoke, a collar for horses
114	junctus, a, um	jungtas, a, sujungtas	joined
115	jungo, nxi, ctum, 3	jungiu, jungti	to join
116	juvenalis, e	jaunuoliškas	youthful
117	labia, ae f	lūpa, o	a lip

118	laena, ae, f	linė, lininė (rūbas)	a linen upper garment	
119	lampas, adis f	lampa, os	a light, a torch	
120	lenis, e	lėnas, lėtas	soft, mild, calm	
121	lentus, a, um	lankstus, i	flexible, sticky	
122	lente	lėtai	slowly, leisurely	
123	lepos, oris m	lepumas, lepus	pleasantness, charm	
124	lepidus, a, um	lepus, i	pleasant, fine, nice	
125	leuca, ae, f.	lauko matas = mylia	a Gallic mile of 1500 Roman paces	
126	levis, e	lengvas, a	light, not heavy.	Sansk. laghus
127	licet, cuit, citum, 2	leisti, leistina	it is lawful	
128	lingula, ae, f	lingė, ės	The short arm of a lever which is placed under the weight to be raised	
129	linum, i, m	linas, o	flax, linen	Goth. lein
130	lineus, a, um	lininis	of flax or lint	"
131	loba, ae, f	lova, čiužinys	the haulm or straw of Indian millet	
132	lupa, ae, f.	(vilkė) lapė, ės	she-wolf	
133	lupus, i, m	(vilkas) lapinas, lapė	a wolf	
134	lupinae, ārum	lupynos, ų	peel	
135	mala, ae, f	mala, os. malti. žandas	a cheek	
136	manga, onis, m	manga, os = kekšė	a dealer, monger in slaves	
137	mare, is n.	marios, ių	sea	Sansk. mīras, Goth. marei
138	marga, ae, f.	marga (žemė)	a kind of earth, marl	
139	mater, tris, f	motina, os	mother	
140	mens, ntis, f	mintis, ies	the mind	Goth. muns
141	mensis, is, m.	menesis, io	a month	Goth. mēna - mēnus
142	mergo, si, sum, 3	merkiu, merkti	to dip, immerse	
143	meus, a, um	mano, manas	my, mine	
144	mola, ae f	malūnas; malu, ti	a mill stone; to mill	
145	molina, ae, f	malūnas	a mill	
146	molinum, i, n	malūnas	a mill	
147	mors, mortis	mirtis, ies	death	
148	mugio, īvi, itum, 4	mykti, mykiu	to low, bellow	
149	murus, i, m.	mūras, o	a wall	
150	myrta = murta, ae, f	mirta	a myrtle	
151	naris, is = nasis f.	nosis	the nose	Sanskr. nāsā
152	ne	ne	not	Goth. ne
153	novus, a um	naujas, a	new	
154	nox, noctis	naktis, ies	night	
155	nunc	nūn, nūnai, dabar	now, at present	
156	obsidėo, onis	apsėdimas, apgulimas	a siege, blockade	
157	obsto, stiti, atum	apstoju, apstoti	to stand before, against	

158	oculus, i, m.	akis, ies	an eye	Skr. akshi, aksha
159	ovis is, f	avis, ies	a sheep	
160	octo 8	aštuoni	eight	Gots ahtau
161	palla, ae f	pala, os	a long and wide upper garment of the Rom. ladies	Gots paida
162	palus, ūdis f	bala, os	swamp, marsh, pool	
163	panis, is, m	penas, o; duona	bread, a loaf, food	
164	pario, peperi, tum, 3	periu, perėti	to bear, to bring forth	
165	pavidus, a, um	pavydus, bailus	trembling, fearful	
166	peda, ae, f	pėda, os (žemėje)	a footstep	
167	pedes, itis, m.	pėksčias	one who goes on foot	
168	pes, pedis, m	peda, os	a foot	Sansk pad; Gots fōt
169	penator, is, m.	penėtojas	one who carries provisions	
170	penis, is, m.	spenys, io	a tail, membr. virile	
170	penus, us, m			
172	penus, i, m & f		store or provision	
173	penum, i.	penas, maistas	of food	
174	penus, ŏris, n			
175	per	per	whereby	
176	pereo, ii, tum, 4	pereiti, žūti	to pass away, be lost	
177	perimo, emi, tum 3	perimti, sunaikinti	to annihilate, destroy	
178	picea, ae, f	pikis, io; sakai	the pitch-pine	
179	platea, ae, f	plati, čios, platus kelias	a broad way in a city	
180	plenus, a, um	pilnas, a	full, filled with	
181	pluma, ae	plunksna, pūkas	a small, soft feather	
182	poculum, i, n	pokylio taurė	a cup, goblet, bowl	
183	polus, i, n.	kuolas, kirvakotis	a pole	
184	pondo	pundas, svoris	in weight	Gots pund
185	praeda, ae, f	priedas, grobis	booty, spoil, plunder	
186	primus, a, um	pirmas, a	the first	
187	quis	kas	who?	Sansk. kis (ma-kis)
188	racco, are	rėkiu, rėkti	to utter the natural cry of tiger	
189	rapa, ae, f	ropė, ės	a turnipe rape	
190	rapum, i, n.	ropė, es	" "	
191	rasta, ae. f.	verstas, o; slavų werst	a German measure of a mile	
192	rex, regis	rikis, karalius	a ruler, a king	Gots franja, reiki
193	rixor, atus. 1	riksmas, rekauti	to quarrel, brawl, dispute	
194	rogum, i, m	rogės, laužas	a funeral pile	
195	rogus, i, m.	rogės, ių, laužas	" "	
196	ros, roris, m	rasa, os	a dew	
197	rota, ae. f	ratas, o	a wheel	Sanskr ratha

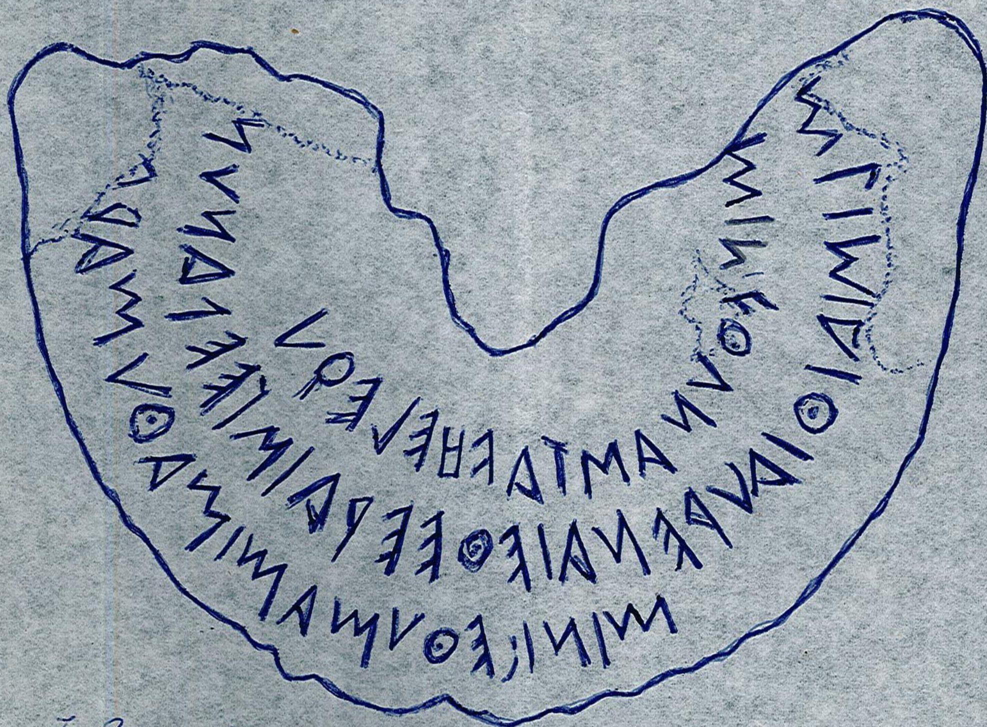
198	ruber, a, um	raudonas, a. (rudas)	red, ruddy	Skr. rudhira = kraujas
199	ruga, ae, f	raukšlė	a wrinkle	
200	ruta, ae, f	rūta, os	rue	
201	saga, ae, f	pasaka, os: pasakos sekėja	a female diviner	
202	sagana, ae, f	ragana, os	a witch, a wise woman	
203	saliva, ae f	seilė, ės	spittle, saliva	
204	sanctus, a, um	šventas, a	holy	
205	sanctus, i m.	šventas, o	a holy man	
206	sero, sevi, satum, 3	sėti, sėtas, sėja	to sow, plant	Goty - saian
207	sata, orum	sėta, sėja	a sow	
208	scindo, scidi, um, 3	skinu, skinti	to cut, tear,	
209	sedeo, sedi, sissum, 3	sėdžiu, sėdėti	to sit	
210	sedile, is, n	sėdyne, pasėstas	stool, chair, bench	
211	sella, sedda [sedla]	sėda, pasėstas	" "	
212	semen, seminis	sėmenys, sėkla	seed	
213	senex, senis	senis, io	old, aged person	
214	septem	septyni	seven	
215	sequor, cutus, 3	seku, sekti paskui	to follow	
216	sequens, entis	sekantis	next	
217	sido, sedi, 3	sėdu, sėdėti	sit down	
218	sidus, eris, n	sietynas žvaigždinis	stars united in a figure	
219	sol, solis	saulė, ės	the sun	
220	sorbeo, ui, 2	siurbiu, siurbti	to suck in, drink down	
221	sto, steti, statum, 1	stoviu, stovėti	to stand still	
222	stipula, ae, f	stebulė, ės	a stalk, blade, halm	
223	stipes, itis, m.	stipinas, o	a log, post, stock	
224	taurus, i, m	tauras, o, bulius	ox, steer, bull	
225	tectum, i, n	dangtis, stogas	a covering, a roof	
226	tego, xi, ctum, 3	dengiu, dengti	to cover, thatch	
227	trabs, atis, f	troba, os	a beam, a timber, roof	
228	traho, xi, ctum, 3	traukiu, traukti	to draw off, forth	Sansk - trankh
229	tres (treis, tris) tria	trys	three	Sansk. tri, trajas Goty thrija
230	trilix, icis	trilinkas	triple-twilled	
231	turma, ae. f	urmu, visi kartu	a troop, throng, body	
232	turmalis e	urmu	" "	
233	ulna, ae f	alkūnė	the elbow	Goty aleina
234	umbo, onis, m	bamba, os	the umbilical cord	
235	umbilicus, i, m.	bamba, os	" "	
236	unda, ae, f	unduo - vanduo, vilnis	a wave, surge	
237	unus, a, um	vienas, a	one, single	Goty ains

238	uva, ae [ugva, ae f]	uoga, os	the fruit, a grape
239	vado, vāsi, 3	vedu, vesti, brendu	to go, walk, to rush
240	vado, āre	per vandenį bristi, vadavoti	to wade through ford
241	valeo, ui, itum, 2	valioju, valioti	to be strong, vigorous
242	vapor (vapos) ōris, m	kvapas, o	steam, a vapor
243	varius, a, um	švairus, i	diverse, manifold
244	veho, xi, ctum, 3	vežu, vežti	to carry, convey
245	vehes, is, f	važios, ios, važa, os	a cart-load
246	vehiculum, i	vežimas, o	a carriage, vehicle
247	vellus, ěris, n.	vilna, os	a wool shorn off, a fleece
248	verto, ti, sum, 3	verčiu, versti	to turn round
249	vibro, āvi, atum, 1	virbu, virbėti	to shake, agitate
250	video, vidi, visum, 1	vydis, džio; regėti	the sight, vision
251	visus, us, m	vydis, io	" "
*) 252	vir, viri, m	vyras, o	a male person
253	vivus, a, um	gyvas, a	alive, living
254	voluntas, atis, f	valia, ios	will, free will Goth. sáiwala = siela
255	vomito, āre	vemti	to vomith often.

Tazza di Cere

L'Illustrazione Vaticana, 1934, nr. 5 pp. 201-205

Pericle Peroli
„Poesie e canti dell'antica Etruria"

F. Pironti, Il deciframento della lingua etrusca, Lanciano, 1933 verčia:
„In questo si cela, questo dà notizie...
Pericle Perali laisvai verčia:
„Qui si céla la memoria di Ramlisia, sacerdote in città pei forestiéri. Valle qui la sua dimora."

Paraidėmi: MINI CETHU MAMI MATUMA RAMLIS IAI THI
AURE NA IETHE E RAISTE EPA NUN
MINETHUNAS TAVEE LEQU

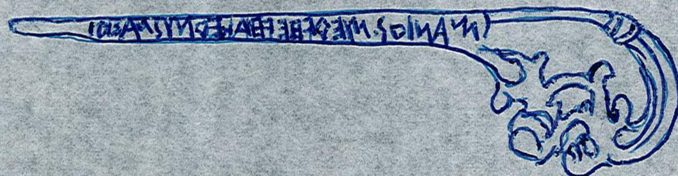
Mini ketu mami Matumą Ramlis iai ti
aure na iete e raiste epa nun
minėtunas tave leąu

Vertimas Minėti ketu motmą Matumą. Ramlis sėjo ten
aure su jietimi iš raiste ypu (nukirto) Nūn
minėtojas tave licku.

27)

Praestės auksinė saga

VII š. pr. Kr.

MANIOS. MEDFHE ⅃FHIAKED NUSNASIOI

prie 28

Antkapis iš Vetulonia

Yra muziejui „R. Museo archeologico di Firenze"
Augščio turi 1,06 metro.

PANALAS MINIMUL UVANIKE HIRUM IOA PER SNA(VI)SAM

AULES FELU SKESTUS NUTAP

Panalas minimul (as) (pas) UVA (uoga) N(R)IKS HIrum iojo per sna(vi)sam (uostas) aules (Aulis – prieša is Kalkydę – Graikijoje) puole. (o jis) skestus nutapo – paskendo.

Hirum, vokrečius vadinamas Hieron I, buvo Sirakūzų karalius. 475/4 m. pr. kr. kartu su graikais prie miesto Kyme smarkiai sumušė etruskus. Jis mirė 467 m.

Aules = Aulida, senovės Boecijos uostas. Iš jos XI š. buvo išplaukęs graikų laivynas prieš Troją.

(Žr. Onkens Allgemeine Geschichte I,5; Herzberg „Geschichte von Hellas und Rom 2, p. 95; Encikl. Italiana V, 360.)

„L'Arringatore" di Firenze
„L'Illustrazione Vaticana 1936, n. 3 p. 123
rašo:
Alfa: „Nuova versione di alcune inscrizioni etrusche"

Tekstas, parašytas statulos togos žone:

IMNƎJC ·⅃AЯOΘ·ƎƎ·ƎOMI⅃·MI⅃ƎYƎ⅃IM·IMƎM·IMƎ⅃VA

ƎNINƎY ·⅃MMAƧ·ƎƆƎY·MƎDƎ8·NƎƆ

MƆI⅃ƎƧIΨ ·MƎNIOVY

aulesi metelis ve vožial clensi – (aulesis metelis važiavo klensinen

ken fleves tekē žansl. tenlinē (ašaros tekėjo be paliovos

tuoi neš PIŽV LIKS (tuoj neš PIŽV liks. (dvasia?)

Card. Tarquini: Aulo Metello figlio di Velio, nato da Vesia, il quale incominciando ad arringare rettamente, ad non portento pauroso titubò perroccè sguizzò un grosso serpente fiammegiante con occhi di fuoco per lo passagio del tribunale."

Vetulonijos taurė Yra R. Museo Archeologico di Firenze

ИAƆƎMƎ VNVIOAΘO⅃IO⅃ƎMIOA⅃I⅃

ƎMƎ MƎƧNA MƎPTAИƧI ИAMV⅃V

Na keme uru ioa Loile Niolalz

ēmē mesna mertansi namulu
Į dvarą miesto (uru) sėjo (šįojo) Loile Niolisas paėmė jipatį mirusių namelin.